

УДК 378.018.43

Юлія Фальштинська

ПРИНЦИПИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті досліджуються та аналізуються принципи впровадження дистанційної освіти. Розглянуто актуальність впровадження дистанційного навчання. Описано принципи дистанційної освіти згідно Концепції розвитку дистанційної освіти. Проаналізовано основні принципи дидактики в контексті дистанційної освіти, а саме: систематичності та послідовності, наочності, свідомості та активності студентів у навчанні, доступності, забезпечення міцності результатів навчання, науковості, зв'язку навчання з життям, теорії з практикою, врахування вікових та індивідуальних особливостей студентів. Розкрито принципи побудови систем відкритої освіти. Висвітлено нові принципи, які виникають з появою дистанційного навчання. Розглянуто класифікацію принципів, студентоцентрованого навчання. Проведено порівняльний аналіз принципів дистанційного навчання.

Ключові слова: дистанційне навчання, відкрита освіта, педагогічні принципи, викладач-тьютор, студент, дистанційний курс, віртуальне навчальне середовище, спеціально-орієнтовані комп'ютерні програми, мультимедіа, інформаційно-комунікаційні технології.

В статье исследуются и анализируются принципы внедрения дистанционного образования. Рассмотрено актуальность внедрения дистанционного обучения. Описаны принципы дистанционного образования согласно Концепции развития дистанционного образования. Проанализированы основные принципы дидактики в контексте дистанционного образования, а именно: систематичности и последовательности; наглядности; сознательности и активности студентов в обучении; доступности; обеспечения прочности результатов обучения; научности; связи обучения с жизнью, теории с практикой; учета возрастных и индивидуальных особенностей студентов. Раскрыты принципы построения систем открытого образования. Освещены новые принципы, которые возникают с появлением дистанционного обучения. Рассмотрено классификацию принципов, которые ориентируются на студента. Проведен сравнительный анализ принципов дистанционного обучения.

Ключевые слова: дистанционное обучение, открытое образование, педагогические принципы, преподаватель-тьютор, студент, дистанционный курс, виртуальная научная среда, специально ориентированные компьютерные программы, мультимедиа, информационно-коммуникационные технологии.

The article investigates and analyzes the principles of implementation of

distance education. The articles containing information on the principles of implementation of distance education selected from the journal in question serve as research material. The scientific methods of analysis, synthesis, description and comparison have been used in order to single out the principles of implementation of distance education. The relevance of distance learning implementation is viewed. The principles of Distance Education under the Concept of Development of Distance Education are described. The basic principles of didactics in context of distance education are highlighted, namely the principles of regularity and consistency; clarity; consciousness and activity of students' learning; accessibility; ensuring the strength of training results; scientific approach; connection of studies with life, theory with practice; taking into account age and individual characteristics of students. The principles of open education are revealed. The statement deals with new principles arising from the development of distance learning, in particular with the principles of designing of open education; freedom of choice for teachers and students; flexibility; invariance; humanization; internationalization; extraterritoriality; legitimacy; consistency and development; prestige; independence from the training time; equivalence of certificates of education; starting level of knowledge; priority of educational approach; successful development of the learning environment; informational security; economic attractiveness of open education, marketing of education services. The classification of principles, which focus on the student is viewed, including principles of productive orientation and individualization of learning; availability of educational content and educational process; integration of learning and communicational technologies; optimal combination of distance and traditional forms of education; effective criteria of evaluation. A comparative analysis of the various principles of distance learning is performed.

Key words: *distance learning, open education, pedagogical principles, tutor, student, distance learning course, virtual learning environment, specifically oriented computer programs, multimedia, informational and communicational technologies.*

Сьогодні світ переживає глобальні трансформації в усіх сферах людського життя. Сучасна людина отримує в рази більше інформації за день, ніж півстоліття тому за рік. Такі засоби зв'язку як Skype та Viber дають можливість з'єднатися з будь-яким куточком нашої планети, вже не говорячи про невичерпне джерело інформації – Інтернет. Не дивно, що людина потребує більше знань, умінь і навичок, щоб конкурувати на глобальному ринку праці. Задовольнити цю потребу може дистанційне навчання, яке побудовано на інтеграції принципів традиційної форми навчання та інформаційно-комунікаційних технологій. Синонімом дистанційного навчання є «відкрите навчання», яке «відкриває» нові можливості перед сучасним студентом, який має «йти в ногу з часом»,

інакше буде відкинений на «узбіччя історії».

Аналіз попередніх досліджень показує, що проблемам дистанційного навчання присвячено чимало праць (В. Биков, Ю. Жук, М. Кухаренко, Н. Тверезоська, Є. Шестопап). Принципи впровадження дистанційного навчання досліджували В. Биков, Л. Боремчук, Н. Мачинська, М. Нагірняк, Л. Требик, А. Кузьмінський та ін.

Вивчення наукових джерел дозволяє стверджувати, що питання, пов'язані з дослідженням та аналізом педагогічних принципів дистанційного навчання, висвітлені ще недостатньо.

Мета статті – дослідити та проаналізувати принципи впровадження дистанційної освіти.

Згідно Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні, можна виокремити наступні принципи: безперервності – охоплює всі рівні освіти, починаючи від початкової і закінчуючи післядипломною освітою; демократизації – рівних можливостей для всіх закладів освіти, що увійдуть у систему дистанційної освіти, незалежно від рівня; інтеграції – створення єдиного простору, єдиної мережі дистанційного навчання, єдиної бази даних; глобалізації – доступ до всіх ресурсів дистанційного навчання в глобальній мережі Інтернет [5].

Дистанційне навчання базується на наступних принципах дидактики:

Систематичності та послідовності навчання. Навчальний матеріал повинен бути чітко структурований, раціонально розподілений на певні смислові фрагменти і поетапно засвоєний студентами. Викладач-тьютор із самого початку знайомить студентів зі структурою навчального курсу, його основними принципами і поняттями. Відтак у студентів формується цілісна уява про курс, вони глибше осмислюють навчальний матеріал, легше його запам'ятовують і застосовують на практиці.

Принцип наочності навчання. Саме по собі дистанційне навчання є інтерактивним і вимагає залучення великої кількості мультимедійних технологій. Оскільки навчання відбувається он-лайн, викладач може пропонувати своїм студентам не тільки навчальні матеріали, підготовлені ним самим за допомогою комп'ютерних технологій, але й посилання на інші інтернет-джерела.

Принцип свідомості й активності студентів. У дистанційному навчанні великого значення набуває мотивація студентів, правильніше навіть сказати само мотивація. У традиційному навчанні стимулом для студента може слугувати оцінка чи перевірка присутності, в дистанційному – це все теж присутнє, але оскільки графік навчання є вільним, виникає загроза відкладання виконання завдання «на потім». Та якщо студент чітко поставить мету та встановить пріоритети – його діяльність буде вмотивована та спрямована на виконання поставлених задач. Викладач теж долучається до активності студентів завдяки чіткій організації навчального процесу та використанню відповідних методів і

засобів навчання.

Принцип доступності навчання. В дистанційному навчанні викладач повинен враховувати ступінь готовності студентів до роботи з інформаційними технологіями: віртуальним навчальним середовищем, спеціально-орієнтованими комп'ютерними програмами, різними мультимедійними технологіями та електронними навчальними ресурсами.

Принцип забезпечення міцності результатів навчання. Для втілення цього принципу викладач-тьютор має побудувати свій курс, дозуючи матеріал за обсягом, використовуючи різноманітні способи та засоби викладу матеріалу з залученням мультимедіа, застосовувати асоціативні зв'язки, спеціальні прийоми та стратегії. Для визначення рівня засвоєння програми курсу доречно використовувати тестові програми.

Принцип науковості навчання. Цей принцип головним чином стосується процесу наукового пошуку. Навчити і заохотити студентів до виконання проектів, використовуючи проблемні і дослідницькі методи навчання, – одне з головних завдань викладача. Залучення студентів до виконання проекту сприяє їхній взаємодії: спільним обговоренням в чатах, на форумах. Студенти вчать один від одного, генеруючи знання та досвід, тим самим, вирішується проблема «ізоляції» студента.

Принцип зв'язку навчання з життям, теорії з практикою. Щоб успішно конкурувати в умовах ринкових відносин викладач-тьютор має так спланувати свій курс, щоб він максимально був наближений до вимог часу. Звісно, студенти дистанційних курсів можуть поєднувати навчання та працю, теорію та практику, що зазвичай і стається.

Принцип врахування вікових та індивідуальних особливостей студентів. Розробляючи навчальні-матеріали, викладач-тьютор має враховувати психологічні закономірності сприймання, пам'яті, уваги, уяви, мислення, типи темпераменту, індивідуальні та вікові особливості студентів. Врахування цих особливостей сприяє підвищенню рівня сприйняття інформації й засвоєння навчального матеріалу тими, хто навчається в системі дистанційного освіти [3, с. 118–131].

Аналізуючи вітчизняну наукову літературу, варто зазначити наступні принципи побудови систем відкритої освіти, які пропонує В. Биков:

Принцип свободи вибору. Студенти є вільні у виборі навчальних закладів, які пропонують дистанційне навчання, навчальних курсів, викладачів, графіку навчального процесу, індивідуального плану, інформаційних ресурсів.

Принцип свободи вибору викладачів. Викладачі також можуть вибирати навчальний заклад, або працювати в декількох одночасно; створювати власні навчальні курси, застосовуючи форми і методи, що користуються попитом у студентів, які є споживачами освітніх послуг.

Принцип гнучкості навчання. Основна перевага дистанційного навчання – вчитися в зручній для студента час, вибираючи індивідуальний

графік, методи здійснення та форми організації навчання. Студенти можуть поєднувати традиційне навчання з дистанційним, або працю з навчанням для кращого засвоєння конкретної дисципліни, яка підвищить конкурентоздатність студента на ринку праці.

Принцип інваріантності навчання. Гасло сучасного світу – «освіта впродовж життя» передбачає постійний процес навчання, пізнавальної активності та наукового пошуку, неперервний процес самовдосконалення.

Принцип незалежності навчання в часі. Ключовим елементом дистанційного навчання є самостійна робота студентів, яка відбувається в зручний для них час з використанням доступних інформаційних технологій. Взаємодія викладача та студента відбувається синхронно та асинхронно.

Принцип екстериторіальності навчання. Сама назва «дистанційне навчання» передбачає навчання на відстані, яка може бути відносно невеликою: інше місто, або ж досить значною: інша країна і навіть континент. Це дає можливість навчатися студентам, які з тих чи інших причин не можуть залишити своє місце проживання.

Принцип еквівалентності сертифікатів про освіту. На теренах України дистанційна освіта – досить рідкісне явище. Ця нова сфера освітніх послуг ще перебуває на стадії дослідження. Проте в країнах цивілізованого світу сертифікат про закінчення дистанційного курсу свідчить про високу мотивацію працівника і деякі ІТ-компанії швидше беруть на роботу слухача дистанційних курсів, ніж традиційних.

Принцип стартового рівня знань. Навчання в системі дистанційної освіти передбачає наявність стартового рівня знань для роботи з інформаційними та мультимедійними технологіями як у студентів, так і у викладачів. За його відсутності необхідна попередня підготовка як педагогічного персоналу, так і студентів.

Принцип гуманізації навчання. Ключовою постаттю у дистанційному навчанні є студент. Врахування його індивідуальних і вікових особливостей, потреб та інтересів та створення найсприятливіших умов для оволодіння ним знаннями, вміннями і навичками є вкрай важливим для побудови успішного он-лайн курсу, при виборі методів і засобів навчання. Знання, отримані в процесі дистанційного навчання, повинні «забезпечувати соціальну захищеність студента та достойне існування в сучасному світі».

Принцип інтернаціоналізації навчання. Освіта – явище інтернаціональне. Прагнення до знань об'єднує людей усього світу. Аналізуючи теорію Маршала Маклюєна про світ як «глобальне село», варто зазначити, що знання глобальної (англійської) мови дає можливість: бути в курсі всіх справ і новинок сучасної науки будь-якого спрямування; проходити дистанційний курс у будь-якому куточку Землі і в будь-якого науковця, незалежно від національної приналежності; проводити дослідження в будь-якій сфері, користуючись досвідом спільноти науковців-однодумців з усього світу завдяки глобальній мережі; брати

участь у міжнародних заходах, збагачуючи власний досвід; підходити до вирішення досліджуваної проблеми глобально, залучаючи досвід різних культур. Всі ці можливості вчать студента бути «громадянином світу», виховують толерантне ставлення до навколишнього середовища і до глобальної спільноти, представником якої він стає.

Принцип пріоритетності педагогічного підходу. Планування, розробка та впровадження дистанційного курсу – кропітка праця, яка має базуватися на певній чіткій системі принципів. Оскільки мова йде про навчання, на перший план виступає саме застосування педагогічних категорій, постановка нових цілей, визначення сучасного змісту, методів, завдань, засобів, організаційних форм навчання. Викладач-тьютор не може створити успішного курсу, не враховуючи цих категорій. Якщо пріоритетом для викладача-тьютора буде використання якомога більшої кількості інтерактивних технологій, які не будуть базуватися на вище зазначених принципах, то такий курс буде нагадувати хаотичний набір завдань, зібраних під єдиною назвою.

Принцип досконалості побудови навчального середовища. Сучасна людина не може залишатися осторонь від змін, які відбуваються у суспільстві, зокрема, в сфері інформаційних технологій. У світі, де студент не уявляє свого життя без смартфона, планшета, ноутбука та інших новітніх гаджетів, його освітні потреби не будуть задоволені такими застарілими засобами як паперовий підручник чи магнітофон. Наразі ми можемо говорити про широке використання віртуальних навчальних середовищ, або ж навчальних платформ як у дистанційному, так і в традиційному навчанні. Звісно, таке середовище повинно бути ретельно сплановане: забезпечувати інформаційно-комунікаційні потреби студентів та, водночас, захищати персональні дані студентів від несанкціонованого доступу.

Принцип економічної привабливості відкритої освіти. Вартість дистанційної освіти зазвичай така ж як і традиційної, іноді навіть більша. Незважаючи на це, економічні витрати, які несе студент, обґрунтовані і спрямовані власне на отримання освітніх послуг: можливість вибору вищого навчального закладу з-поміж вітчизняних чи зарубіжних; можливість доступу до ресурсів таких як віртуальне навчальне середовище, спеціально-орієнтовані комп'ютерні програми, веб-технології, а не на проїзд, житло, харчування.

Принцип несуперечності відкритої освіти. Дистанційна освіта не суперечить традиційній, навпаки є її послідовницею. Дуже часто в традиційній освіті використовують елементи дистанційної: навчальні платформи, спеціально-орієнтовані комп'ютерні програми та технології. І, навпаки, дистанційна освіта ґрунтується на тих же засадах і категоріях, що й традиційна. В дистанційній освіті використовуються всі психолого-педагогічні надбання традиційної в поєднанні з новітніми технологіями.

Принцип легітимності відкритої освіти. Дистанційна освіта набирає чинності, коли розроблені законодавча, правова, нормативна та інструктивна база.

Принцип престижності відкритої освіти. Перевагою для студента в дистанційній освіті є можливість навчатися на відстані в провідних університетах та у провідних фахівців. Перевагою для викладача є можливість запропонувати свій досвід різним навчальним закладам та ознайомитися з досвідом колег. Чим успішніший курс, тим більшу аудиторію слухачів він збирає – авторитет і престиж закладу та його фахівців зростає. Студент же не тільки вивчає конкретну спеціальність, але й на високому рівні володіє ІКТ.

Принцип маркетингу освітніх послуг. Цей принцип передбачає постійний моніторинг ринку освітніх послуг: врахування наявного і потенційного попиту на традиційне та дистанційне навчання з метою розвитку кількісної та якісної кадрової структури, визначення фінансової спроможності слухачів курсів, пропагування освітніх послуг на ринку.

Принцип системності і розвитку відкритої освіти. Як і будь яка галузь знань дистанційна освіта є явищем динамічним: з'являються новинки в сфері ІКТ, розробляються нові платформи і спеціально-орієнтовані комп'ютерні програми, поліпшується підготовка педагогічних кадрів [1, с. 48–57].

Проаналізувавши досвід науковця Л. Боремчука, зазначаємо, що він, досліджуючи принципи дистанційного навчання, багато в чому дублює В. Бикова, але також виокремлює й інші:

Принцип педагогічної доцільності застосування нових інформаційних технологій. Цей принцип ґрунтується на тому, що в основі дистанційного курсу головним є змістове наповнення курсу, а вже потім інформаційні технології.

Принцип вибору змісту освіти. Цей принцип означає, що дистанційна освіта повинна відповідати нормативним вимогам Державного освітнього стандарту.

Принцип безпеки інформації, що циркулює в системі дистанційної освіти. У дистанційній освіті організаційні і технічні засоби повинні бути спрямовані на дотримання конфіденційності щодо особистих даних слухачів курсу.

Принцип відповідності технологій навчання. Технології навчання повинні відповідати технологіям дистанційної освіти [2].

Зважаючи на те, що в дистанційній освіті студент від об'єкта переходить у суб'єкт навчання, варто розглянути класифікацію принципів, які орієнтуються на студента. Науковці Н. Мачинська та М. Нагірняк виділяють наступні:

– продуктивна орієнтація навчання. В дистанційному навчанні переважає самостійна робота студента. Протягом курсу студент виконує

велику кількість проектів, які він має представити засобами ІКТ;

– індивідуалізація навчання. Розробляючи дистанційний курс, викладач-тьютор враховує індивідуальні та вікові особливості потенційних студентів, їх потреби та рівень підготовки;

– доступність змісту освіти і навчального процесу. В традиційному навчанні студент перебуває, навчається і взаємодіє в межах навчальних аудиторій, серед студентів-одногрупників. Подібно і в дистанційному навчанні, студент перебуває, навчається і взаємодіє в межах віртуального навчального середовища (ВНС). Доступність та простота у користуванні ВНС є запорукою успіху студента.

– пріоритет діяльнісного змісту перед інформаційним. Хоча в дистанційному навчанні акцент робиться на використанні інформаційних технологій, ключовим елементом є власне діяльність студента, а не інформація, яку він опрацював. Наприклад, при виконанні реферативного дослідження більше уваги приділяється методам і способам проведення дослідження ніж інформації, яка міститься в ньому, оскільки студент може просто «скачати» його в Інтернеті, не приклавши зусиль до творчого пошуку.

– принцип інтеграції педагогічних і телекомунікаційних технологій. Як зазначалося вище, тільки гармонійне поєднання педагогічних та інформаційних технологій в дистанційному навчанні матиме позитивний результат у навчанні студента.

– принцип оптимального поєднання очних і дистанційних форм діяльності студентів. Якщо діяльність студента буде спрямована тільки на виконання творчих робіт без спілкування з викладачем-тьютором очно чи дистанційно, – це матиме негативні наслідки, такі як: відчуття ізоляції, знеохочення та зниження мотивації. Як наслідок, продуктивність навчання знизиться.

– принцип дієвих критеріїв оцінки. Оскільки в дистанційному навчанні перевірка автентичності діяльності студента є проблемою, варто чітко визначити критерії оцінювання та технічні засоби їх використання [7].

Отже, варто зазначити, що дистанційному навчанню притаманні традиційні принципи дидактики, які реалізуються в новому контексті. Дистанційна освіта не є абсолютно новим явищем в системі освіти, а радше потреба часу, яка виникла на підвалинах добре спланованої, віками усталеної традиційної освіти. Досліджуючи трансформацію принципів дистанційного навчання, варто підкреслити зміну акцентів: студент від об'єкта навчання перетворюється на суб'єкт навчання. Не дивно, що цей процес простежується навіть у принципах впровадження дистанційного навчання. Загалом, дистанційне навчання – це динамічне явище, засоби та технології якого постійно якісно видозмінюються, тому й не дивно, що принципи дистанційного навчання теж зазнають змін. Визначення способів і засобів реалізації педагогічних принципів дистанційного навчання відносимо до подальших напрямів дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: [монографія] / В. Ю. Биков. – К. : Атіка, 2009. – 684 с.
2. Боремчук Л. І. Дистанційне навчання як педагогічна технологія [Електронний ресурс] / Л. І. Боремчук. – Режим доступу: <http://intkonf.org/boremchuk-li-distantsiyne-navchannya-yak-pedagogina-tehnologiya/>.
3. Галузьяк В. М. Педагогіка: Навчальний посібник / В. М. Галузьяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. – 3-є вид., випр. і доп. – Вінниця : ДП «Державна картографічна фабрика», 2006. – 400 с.
4. Євтушенко Н. І. Дистанційне навчання в школі [Електронний ресурс] / Н. І. Євтушенко // Педагогічна майстерня. – 2012. – № 4. Режим доступу: <http://journal.osnova.com.ua/download/42-16-27431.pdf>.
5. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні, затверджена Постановою МОН України від 20 грудня 2000р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>.
6. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 360 с.
7. Мачинська Н. І. Дистанційне навчання – новітня технологія підготовки фахівців у вищому навчальному закладі / Н. І. Мачинська, М. Я. Нагірняк // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Зб. наук. праць. Частина 1. / За редакцією М. М. Козяра та Н. Г. Ничкало. – Львів : ЛДУ БЖД, 2009. – С. 93–97.
8. Требик Л. П. Основні принципи дистанційного навчання у підвищенні кваліфікації управлінських кадрів регіону [Електронний ресурс] / Л. П. Требик // Електронний науковий фаховий журнал «Державне управління: теорія та практика». – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Trebik.pdf>.